

VRAZOVA VARIJANTA MITA O HILU

Iz gradiva o dodirima, asimilacijama, kontaminacijama, preobražajima i varijantama raznolikih motiva iz helenskih i rimskih pjesnika u lirskom stvaralaštvu hrvatskih pjesnika XIX st. koje sam pokupio i sredio, izabrao sam iz studije o Vrazovim dodirima s antikom jedno manje poglavlje. Mislim da će ono biti karakterističan primjer asimilacije antičkog lirskog motiva. On se javlja u zbirci Vrazovih soneta *Sanak i istina*¹⁾, a za tu zbirku Vodnik drži²⁾ „da je najzrelije i najdotjeranije Vrazovo pjesničko djelo, a gdje koji soneti i pojedine gazele biserje su hrvatske erotike“.

Vraz je kao izrazit lirik bio svestrano obrazovan. Osim potvrda u njegovu lirskom stvaralaštvu, imamo svjedočanstvo njegova pobratima Ljudevita Vukotinovića³⁾. Vraz je još kao student u Grazu prevodio Vergilijeve *Georgike* i *Eneidu* pa Horacija, a poslije Katula i Ovidija⁴⁾. Karakteristika se njegova lirskog opusa odražava u njegovoj težnji za simbiozom narodne melike, lirskih dostignuća pjesnika iz Dubrovnika kao i najboljih lirskih ostvarenja u svjetskoj lirici. Slodnjak⁵⁾ opravdano kaže da je Vraz unio u hrvatsku literaturu mnogo slovenskih i evropskih literarnih elemenata. Ipak, najbolja su njegova dostignuća u lirici, kojoj je sadržaj tzv. „sitna erotika“⁶⁾. Znamo da je Vraz mnogo čitao i da se trudio kroz cijeli svoj život, da se što preciznije izrazi u svojoj lirici.

U toj lirici susrećemo mnoge i vrlo zanimljive dodire s antikom, a to nije bilo s a m o gomilanje historičkih i mitoloških imena po uzoru

¹⁾ Stanko Vraz, *Pjesnička djela* II—*Noviji hrvatski pisci*, priredio Slavko Ježić, izd. Jug. Akad., Zagreb 1954., str. 213—241 tiskano 47 soneta zbirke *Sanak i istina. Hilo te Hilo* je 35. sonet, str. 233.

²⁾ Dr Branko Drechsler-Vodnik, *Stanko Vraz*, studija, Zagreb 1909., izd. Matice hrvatske, str. 140.

³⁾ Cit. *Pjesnička djela*, II str. 440.: „Vrazov pobratim Ljudevit Vukotinović napisao je 1877. u *Hrvatskom Svjetozoru* (knj. II, br. 38): *Iz ilirskog doba, Nekoliko uspomena na Stanka Vraza*. . . Poznavao je i razumio malne sve jezike, te je čitao u originalu Byrona, Shakespearea, tako i grčke, latinske i franceske pjesnike, a slovenske osobito ruske i poljske“.

⁴⁾ Usp. cit. *Pjes. djel.*, I dio str. 6.

⁵⁾ A. Slodnjak, *Stanko Vraz, Slovenska djela*, I (izd. Jug. Akad., 1952.: *O Stanku Vrazu kot slovenskem književniku*, str. 78.: . . . „da je bil Vraz med 1832. in 1837. l. poleg Prešerna najbolj razgledan, stremeč in deloven slovenski literat, Hrvatom pa priča, da je Vraz vnesel v njihovo literaturo mnogo slovenskih in posredno evropskih literaturnih elementov“.

⁶⁾ Usp. cit. *djel.* Vodnikovo, str. 193.

renesansnih pjesnika⁷⁾. U to nas uvjerava sonet iz spomenute zbirke pod naslovom: *Hilo te Hilo*⁸⁾. On je u cijelom Vrazovu stvaralaštvu najkarakterističniji za njegove plodne veze s antičkim lirikima, a ujedno nam otkriva njegov smisao za originalnu asimilaciju i varijantu jedne helenske bajke o lijepom mladiću Hilu koju su obradili Teokrit u XIII *idili*, Apolonije Rodski u epu *Argonauti* (I, 1172 i d.), a dodirnuo je samo uzgred Vergilije (*Buc.*, VI 43—44 i *Georg.* III 6). Dva stiha, koja u *Bukolikama* spominje Vergilije:

his adiungit, Hylan nautae quo fonte relictum
clamassent, ut litus „Hyla Hyla“ omne sonaret —

nisu drugo nego pjesnička figura, koja se nadovezuje na druge bajke koje spominje u toj bukolici. Ipak, vrijedno je te stihove povezati sa činjenicom da je Vraz kao student prevodio Vergilija. I sama jeka čitanja ove VI bukolike u kasnijem njegovu lirskom nadahnuću mogla je stvoriti posebno raspoloženje da asimilira i na taj način bajku o lijepom mladiću Hilu.

Osim Vrazove asimilacije bajke o Hilu, vrlo je zanimljiva varijanta koju susrećemo u pripovijesti Turgenjeva „*Bežina livada*“ iz *Lovčevih bilježaka*. O tajnovitoj moći vila i vodenjaka ima raznih bajki u folkloru mnogih naroda pa i u našem. Turgenjev je na kraju spomenute pripovijetke, kad spominje smrt dječaka Vase, opisao varijantu iz ruskog folkloru. U njoj pripovijeda kako je u noći dječak Pavluša, kad se bio odvojio od drugova s kojima je čuvao konje, da kotličem zagradi vodu na rijeci, čuo kako ga doziva iz dubine pokojni Vasa.

⁷⁾ F. Marković, *Stanko Vraz, Njegov život i djelo*, Uvod u *Izabrane pjesme*, izd. Matice hrvatske, Zagreb 1880., str. CXLV i Slavko Ježić u *cit. izd.*, I, str. 30.

⁸⁾ Sonet: *Hilo te Hilo* objavljen je prvi put u *Iskri—Zabavni sastavci od više domorodnih spisateljah*, 1846. — izd. Ivan Havliček. Na str. 55—70. tiskano šesnaest soneta Stanka Vraza. Petnaesti sonet, koji se odnosi na Hila, bez naslova je na str. 69. U *Opaskama*, str. 71—72. pod *bilj.* 6 Vraz je napisao: „Argonauti doplovivši jednom do obale u Maloj Aziji, pristanu kopnu, da ukârcaju hladne vode. Hreljo sa ljubincem svojim Hilom (Hylas) zabasa u nekakvu dubravu. Izmorivši se sêdne tu pa zaište vode od dragog pratioca. Hilo otdârči da donese vode u vârchu i stigne na nekakvo jezero čisto i prostrano. Prigne se da zacârpi vode u vârch; al eto ugledaju ga vile jezerkinje i zatravi ih lepotom i mladostju svojom. Okupe ga bârže bolje, i potegnu za sobom u jezero, da ga gârle i ljube. Pozadugo čekaše Hreljo žedan ljubljenog druga svog, i vârla se zabrinu, kad mu se nevrati toli dugo. Naposlêd dosêti se jada, potârči na vodu, kličuê iza glasa „Hilo!“ da se je razlegala dubrava, al u zao čas! neima krasna momka, neima živog glasa, već tvârde stêne, što mu iz daleka odzivlju pusto ime „Hilo!“.

Kao što je u Vraza *Heraklo*=*Hrelj*, *Hrelja*, *Hreljo*, tako je isto on ponašio u I sonetu u *cit. Iskri Anteja* u *Momčila*.

Isti je sonet po drugi put objavljen u *Nevenu*, 1853., br. 39 od 29. rujna, str. 609. Tu sonet ima naslov: *Hilo*, a u trinaestom stihu je izmjena, koja glasi: *Al' jao! — tebe meni nevraćaju*. Tako i u *Iskri* 12. stih glasi: *Poslušaju gore glas moih smeća* cijeli je sonet Vraz spjevao, ako prihvatimo njegovu silabičnost u 4. i 12. stihu, u desetercu. U sonetu prevlađuju, ako ga grafički predstavimo vodeći računa o pravilnom hrvatskom naglasku, uglavnom troheji, kakve je Vraz sretao u narodnoj lirici. Iako u sonetu ima akcenatskih odstupanja prema današnjem našem naglasku, ipak je *prva tercina* u potpunoj suglasnosti s današnjim naglaskom, jer su u njoj pravilni troheji, echo narodne melike.

U Vraza je pobuda mogla nastati čitanjem Teokritove XIII *idile*, zatim spomenutih Vergilijevih stihova, pa odlomkom iz Apolonija Rodskog, a onda na kraju, što je za mene najvjerovatnije, i intuitivnim lirskim poniranjem u poslovicu koja je nastala poslije Hilove tragične smrti. Ta on je kao Heraklov ljubimac sudjelovao u plovidbi Argonauta. Jednog dana, kad je lijepi Hilo otišao na izvor da Heraklu donese vode, opčarale ga nimfe dok se saginjao da zagrabi vode, privukle k sebi i on zauvijek nestade u vodi. Heraklo ga je uzalud tražio i dozivao. Jeka mu je uzvraćala: Hilo! Hilo! Uz mit nastala je poslovice: "Ἰλῶν κραυγάζεις ili: "Ἰλῶν καλεῖν. A njen je smisao: *bez nade nešto tražiti, dozivati* ili, kako bi rekao narodni tvorac poslovice: *Loviti vjetar!*

Kroz tragični Vrazov erotski roman, u njegovoj ljubavi najprije prema Ljubici Cantily a poslije prema Hildegardi Kavrančičevoj, uvijek se provlači čežnja za neostvarenim. Za ljubav prema Hildegardi lijepo je ono što je napisao Vodnik⁹⁾: „Nije to bila ljubav velikih posljedica: ona je bila samo čarovan i žalovit odraz prekrasnih dana ljubavi spram Ljubice; ona je minula preko pjesnikova života kako zvijezda preko neba“.

Bez obzira na koju se Vrazovu ljubav odnosi njegov sonet *Hilo te Hilo*, mi možemo reći da je on stvarni rezultat jednog stvaralačkog trenutka, kad se u pjesmi oživotvorila bolna čežnja za neostvarenim. Tad je pjesnik prenio na papir bezbrojne svoje mukotrpne trenutke ovako:

Hreljo pošlje Hilka, momče milo,
Na vodicu na jezero sinje,
Tu u vodu vile jezerkinje
ugrabiše dijete u svoje krilo.

Dosjetiv se Hrelj, što s njim se zbilo,
Gre na vodu tu vile zaklinje
Kličuć: „Hilo“! al momka boginje
Ne vraćaju, neg samo glas: „Hilo“!

Tako i ja, kad me s tobom sreća
Rastavila, svud u gorkom vaju
Željan kličem ime tvoje milo.

Ah, slušaju gore glas mojih smeća,
Al mi tebe bolne ne vraćaju,
Neg samo glas „Hilo! te Hilo“!¹⁰⁾

Dodajmo da je Vraz isto tako za svoje erotsko raspoloženje mogao, osim poticaja iz lektire spomenutih antičkih pjesnika, lirski prihvatiti i na svoj izvoran način obraditi samu bajku o lijepom mladiću Hilu. Ipak, najbitnije je u problematici ove Vrazove lirske asimilacije to što je njegova varijanta nova i još što je paidofilni elemenat iz bajke i antičkih pjesnika prenio u svoju erotsku sferu.

⁹⁾ Drechsler-Vodnik, *cit. studija*, str. 187.

¹⁰⁾ *cit. prema Ježičevoj recl., v. bib: 1!*

Dva nas prva četverca u Vrazovu sonetu uvode *in medias res* samoga mita, a dvije tercine otkrivaju pjesnikovu izvornu kontaminaciju o njegovoj neostvarenoj ljubavi. Ta lirska simetričnost u sonetu otkriva Vrazov istančani estetski smisao za sublimaciju, a ta je najznačajnija u svakoga lirika. Upravo zbog toga stvaralački ga zamah približava poetskom dojmu koji doživljujemo kad čitamo Teokritovu XIII *idilu*. Osim toga, sonet je osebujna lirska ispovijest o ličnom tragosu samoga pjesnika. Četrnaest stihova otkriva nam dio mukotrpnja pjesnikova života, ali i aureolu koja sja nad peharom njegovih suza.

Zagreb.

T. Smerdel.

RIASSUNTO

T. Smerdel: MITO SULL'ILA NEL SONETTO DI STANKO VRAZ

Stanko Vraz (1810—1851), lirico croato-sloveno, era un ottimo conoscitore delle letterature classiche e europee. Perciò l'autore di questo saggio ci da una possibile interpretazione che avrebbe potuto influenzare il poeta Vraz Teocrito *Id.* XIII, Virgilio *Bucol.* VI vv. 43—44, il mito sull'Ila o semplicemente il proverbio: "Ἰλᾶν κρᾶνυγάζειν, καλεῖν quando cred' un sonetto Ila e Ila, che si trova nella sua migliore raccolta lirica di 47 sonetti sotto il titolo: *Il sogno e la realtà*. Con questo sonetto il Vraz ha sublimato una confessione del suo amore tragico.